

Sigurd Kristensen

I en alder af omkring de firsindstyve år er fhv. skolebestyrer Sig. Kristensen, Viborg, afgået ved døden.

Kristensen var lærersøn fra Hesselballe i Uldum sogn, hvor han blev født den 10. novbr. 1885. Efter at have gået på Horsens latinskole tog han lærereksamen fra Gedved seminarium 1906 og blev lærer. En tid var han bestyrer på en efterskole, men kom derefter til Viborg, hvor han blev leder af en forberedelseskole til optagelse på latinskolen. Han var gift med Johanne Hesselager.

I Viborg fik Sig. Kristensen rig lejlighed til at fordybe sig i landsarkivets rige skatte. Og resultatet blev en lang række historiske artikler. Endnu i sit sidste leveår syslede han med sit historiske forfatterskab. Af hans produktion kan nævnes seks herregårdsbeskrivelser i Danske Slotte og Herregårde samt afhandlinger i historiske årbøger som Aarhus stifts og Viborg og Vejle amters årbøger. Også til vor årbog har han skrevet flere fyldige artikler, nemlig Hoverikontrakt fra Lunderup i 1940, Øster Horne Herreds Skolefundatser i 1942 og den store afhandling om Aftægtskontrakter og Aftægtsfolk sidste år. Vi har endda fra hans hånd et bidrag liggende, som vi håber at kunne bringe ad åre foruden artiklen i år.

Historisk Samfund vil mindes Sig. Kristensen med taknemlighed for hans medarbejderskab. *H. K. K.*

Laurids Pedersen

Endnu en af årbogens medarbejdere er afgået ved døden i det forløbne år, nemlig forhenværende gård-ejer Laurids Pedersen, Yderik skole, tidligere Ovnbøl Østergård.

Mindeord

Laurids Pedersen er født i Mundelstrup ved Århus den 15. august 1904. Han var som ung elev på Askov højskole og lærte her sin tilkommende hustru Ninna Raunkjær at kende. Efter giftermålet overtog parret hendes fødegård Ovnbøl Østergård i Torstrup sogn. Snart viste hans interesse for folkelige, kulturelle og kirkelige spørgsmål sig, hvad der blandt andet førte til, at han blev medlem af provstiudvalget. Laurids Pedersens svigerfader, Morten Raunkjær, var meget historisk interesseret og havde megen viden om historie. Det kan have styrket svigersønnens sans for det samme. I alt fald førte hans optagethed af historie ham ind i skribentvirksomhed, og fik ham til at skrive den fortrinlige afhandling i vor årbog 1956: »Salget af stamhuset Nørholms fæstegods 1861–79 samt fideikommisskapitalens anbringelse 1874–1917«, der også vakte opmærksomhed uden for vort amt.

Laurids Pedersen blev nu knyttet til dagbladet Vestkysten, og under pseudonymet Udmarksbonden skrev han en række meget læste artikler, der berørte aktuelle problemer, såvel inden for det landbrugsfaglige som inden for åndslivets områder.

Efter at have afstået Ovnbøl Østergård til en datter og svigersøn købte han Yderik skole, som var blevet ledig ved centraliseringen af skolevæsenet i sognet, og flyttede dertil og virkede en tid ved civilundervisningen. Desværre angreb alvorlig sygdom den vitale og tilsyneladende så stærke mand. Efter flere sygehusophold, hvoraf to var meget langvarige, døde Laurids Pedersen i sit hjem den 12. juni 1966.

Æret være hans mindel

H. K. K.

Litteratur om Ribe amt

TRAP: RIBE AMT, 5. udgave, er nu udkommet. Denne velkendte håndbog er det egentlig unødvendigt at gøre opmærksom på. Alle ved, at den er den første, man griber efter, hvis det gælder kort og præcis besked om en egn. En række videnskabsmænd og lokalkendte folk har arbejdet på værket. At der alligevel kan være smuttet fejl med, viser Lindberg Niensens foranstående korrektiv, og der er også andre, f. eks. var Andreas Charles Teilman (s. 723) ikke amtmand, selv om han prøvede på at blive det. Værket er selvskrevet på ethvert offentligt bibliotek, og mange egnsinteresserede kan vanskeligt undvære det.

ASKOV HØJSKOLE. Askov højskoles 100-års jubilæum, som fejredes sidste år, har fremkaldt to store, hver på sin vis betydningsfulde bøger om skolens historie. *Hans Lund*, der har skrevet om skolens ældre historie, har i sin tid selv været lærer på skolen, og senere blev han som forstander i Rødding nabo til den. Men hans bog, »*Askov Højskole 1865-1915*«, hviler ikke på føleri, men er et historisk værk, som er den kendte historiker værdig, bygget op på et omfattende kildemateriale: regnskaber, indberetninger til undervisningsministeriet, forhandlingsprotokoller, trykte beretninger og et utal af breve, hvoraf brevene fra Historisk Samfunds gamle ven og medstifter, højskolelærer Poul Bjerge, især er oplysende. Som bekendt er det Rødding højskole, der efter tabet af Sønderjylland, flyttede sin virksomhed op nord for Kongeåen. Der begyndtes meget beskedent i en bondegårds stuehus, men snart var fremgangen så stærk, at skolen allerede 1870-78 indtog en førende stilling indenfor højskolernes verden. Derefter startede den »udvidede skole« med de landskendte lærerkræfter: Ludv. Schrøder, Poul la Cour, Holger Begtrup og Jacob Knudsen, »det jyske universitet«, som det også blev kaldt. Her behandles kårene, skolen virkede under, undervisningen og »Askov i tidens røre«, og der oplyses om de steder og kredse, eleverne var udgået fra. Tilgangen kom fra hele landet, og skolen bevarede sin forbindelse med Sønderjylland. Også skolens vanskeligheder og kriser er behandlet såvel som dens eventyrlige fremgang.

Om de sidste 50 år skriver skolens mangeårige lærer og forstander *J. Th. Arnfred* i *Askov Højskole i Mands Minde*. Arnfred gør opmærksom på, at det ikke er historie i sædvanlig forstand – en vurdering på sagligt grundlag. Man forstår, at Arnfred ikke har kunnet stille sig selv og sine medarbejdere for »historiens domstol«. Det er kun muligt, skriver han, »når fortælleren står i behørig afstand fra begivenhederne både i tid og rum,« og fordi den, der selv har part i sagen, savner over-

blik. Ved læsning af bogen erfarer man imidlertid, at man har oplevet et sjældent stykke historieskrivning og ikke blot en beretning (eller mange beretninger) om Askovs »brogede og mangfoldige verden.« Ganske vist lader allerede titlen ane, at bogen hviler på andre kilder end Lunds bog, på minder, dels Arnfreds egne og dels på indhentede beretninger fra elever fra forskellige årgange. Stoffet er ordnet kronologisk, der er åbenbart en bestemt plan med udvælgelsen af elevbrevene, Arnfreds egen vurdering kan heller ikke helt undertrykkes. Så et historisk arbejde er bogen alligevel. Livet oprulles da for læseren, kortfattet: den spanske syge, afstemningstiden, Dansk Udsyn, lærere. Lad os minde om de ældre: Jacob Appel, der som minister ordnede det sønderjyske skolevæsen, Ingeborg Appel, »Legemliggørelsen af Askovs historie«, Marius Kristensen, »Askovs lærdeste lærer«, Rosenkjær, budbringeren fra en mere vidtspændende verden, den beundrede og elskede lærer (og foredragsholder), C. P. O., historiens budbringer, og hans energiske frue, historikeren Hans Lund med det »vestjyske fribårne bondesind«, J. Th. Arnfred selv, der såre beskedent løfter en enkelt flig af sin lærerpersonlighed. Der fortælles om de arbejdsløse, nazismen, besættelsestiden, da skolen blev taget til lazaret, om eleverne, hvoraf mange fra fremmede lande, i få år var 700 amerikanske studenter på nordisk højskole, o.s.v., o.s.v.

Aksel Lassen: FALD OG FREMGANG. Det er et kæmpearbejde, der ligger bag *Aksel Lassens* nye bog: *Fald og fremgang. Træk af befolkningsudviklingen i Danmark 1645-1960.* Men Aksel Lassen har da også nået endegyldigt at fremskaffe en afgørelse og klarhed i den usikkerhed og strid, der har stået om dette emne gennem lange tider. Han hævder, at Danmarks folketal uden hertugdømmet Slesvig 1650 var 550.000, og under de følgende åringers krig og pest døde 120.000 mennesker, så tallet 1660 var 430.000, og da vi 1769 nåede landets første folketælling (som ikke tidligere har været nøjagtigt behandlet) var befolkningstallet omtrent fordoblet (810.000), 1801:925.000.

Den almindelige opfattelse er vel nok (J. A. Fredericia, Erik Arup), at Danmark 1650 havde 800.000-900.000 indb., og at tallet 1350-1750 stod omtrent stille. Men det kan nok være, Aksel Lassen viser os noget andet. Den kendte arkivar Johan Grundtvig (N. F. S. Grundtvigs søn) var dog allerede i 1870 kommet til tal, der for årene 1650 og 1660 ikke lå langt fra Aksel Lassens. Men Grundtvigs resultater overbeviste hverken historikerne eller statistikerne. A. L. har grundigt bearbejdet tidligere benyttede kilder, rettet talrige fejl og inddraget nye kilder i behandlingen. I en mængde tabeller, gældende forskellige forhold og egne fremlægges resultaterne, der også påvises i teksten: krige, pest, ødegårde, forskellige egne fald og fremgang, bortflytning af unge, bl. a. til Kongeægnens næsten folkedøde egne, enevældens koncentration om hovedstaden og dens opland, stavnsbåndets indgreb m. m. Som ét af resultaterne skal citeres følgende:

»Samtidig med at landene øst for Øresund måtte afstås ved

fredsslutningen, opgav statsmagten at gøre noget for at genrejse Vestjylland. Ribes indtrængende bønner om at blive anerkendt som stabelplads besvarede med et nej, og en henvisning til, at stedet ikke egnede sig til at fortificeres. Ved Kongeåen blev der med udførselstold lagt hindringer i vejen for jyske handelsmuligheder. Danmark tabte Skåne og skød selv store dele af Jylland fra sig. Alt samkvem med omverdenen koncentreredes om Østersøen. Her ligger, først og fremmest, forklaringen på, at Vest- og Nordjylland, der tjente som befolkningsreserve for hele kongeriget, kom til at høre til de tyndest befolkede egne af landet. Først med oprettelsen af Esbjerg havn blev begyndelsen ubevidst gjort til soning af gammel brøde. Den chance, der i 1867 blev givet Vestjylland, blev omgående udnyttet.*

MARK OG MONTRE 1966 synes at overgå sig selv. Første hæfte fik megen ros, det nu udkomme vil få endnu mere, selv annoncerne og deres billedudstyr er festligt historiske. Arkitekt *H. H. Engqvist* skriver om *Terpagers Gaard på Mellemdammen*. Her vises resultaterne af arkitektens undersøgelser i den bekendte gård, og hans tydning af nogle sekundært anvendte stolper er et beundringsværdigt detektivarbejde. *Niels Thomsen* skildrer Esbjerg museums udgravning af et gådefuldt anlæg i Jerne og tolker det som spor af en *stubmølle* mens *Fritze Lindahl* gennemgår bispestadens *Middelalderlige Ribe-ringe* af guld og med ædle stene. *H. P. Korsgaard* behandler med stor kyndighed *Varde museums ursamling*, der rummer store sjældenheder, *H. Øllgaard* fortæller med lune om vore museers *Kirkepottes* og *Slavekrigsvåben*, mens *G. Ibsen Sørensen* i sin artikel *Nu dages det brødre* – skildrer Esbjergmuseets samling fagforeningsfaner. Fortrinlige billeder er med til yderligere at levendegøre indholdet.

I ARSSKRIFT FOR FISKERI- OG SØFARTSMUSEET 1966 beretter *Arne Espegaard* om *Arbejdets gang* og om den kommende store museumsbygning. *Andreas Møller* skriver om *fiskerbåd-model* på *Fanø Museum*. Båden bærer råsejl og viser at en type sejlskibe med årer endnu brugtes på Fanø i forrige århundrede. *Mads Langlig* fortæller livligt om *Sælhundejagt og fuglefangst*, og *Bue Kaae* giver i *To sørøverhistorier 1573* nye og pålidelige oplysninger om Hans Jessen Søhanes bedrift og en anden sag om sørøveri af gods fra Hamborg til Ribe, endvidere skriver Kaae om *Stridigheder om fiskeriet i Ribe å*, navnlig ålefangst, ikke mindst interessant er oplysningerne om, hvordan Ribe borgere byggede ud i åen.

TJÆREBORG KIRKE har udgivet et smukt og fornemt hefte om kirkens historie, og sognerådet har ved sin byplanlægning afmærket et areal omkring kirken, hvori nybyggeri ikke må finde sted, og har således sikret, at kirken stadig kan ligge frit.

DANSK TIDSSKRIFT INDEX kunne sidste år fejre et smukt jubilæum, idet det udsendte sin 50. årgang. Gennem mange år er væsentlige artikler fra vor årbog nævnt i denne index. For-

øvrigt er dens stofmængde vokset fra 165 registrerede tidsskrifter i 1915 til ca. 300 i 1965. Den første årgang udarbejdedes i Statens Bibliotekstilsyn af ingen ringere end Th. Døssing og Svend Dahl. Nu er det Bibliotekscentralen, der udgiver værket. Her er et sted, hvor lokal- og kulturhistorikeren jævnligt kan hente et værdifuldt tips.

I *FORNVÄNNEN. TIDSSKRIFT FÖR SVENSK ANTIK-VÄRISK FORSKNING*, 1965, er omtalt og i billeder vist et fund fra det middelalderlige Ribe efter oplysninger, *Mogens Bencard* har givet *Elisabeth Svärdröm*, der skriver om *Medeltida måttolker*. Det drejer sig om en lille målepind, som tøndebindere brugte. En tilsvarende svensk bærer en runeindskrift. – *VESTJYDER FORTÆLLER*, udgivet af *Varde Lions Club* er en samling hyggelige og fornøjelige fortællinger, mest om barndoms- og ungdomsoplevelser. Vestjyderne er *Sal. Frifelt, tandlæge Koch, Ludv. Hoffmann, M. Hvid Jacobsen, Edith Friis, Johs. Kristiansen, Paul Schmidt, Klara Sørensen, Birgitte Valvanne, O. Myrthue Hansen, Peter Vejrup, B. Kreilgaard og Ragnhild Anker Pedersen*.

Rentier *Hans Jacob Bech, Lunde*, har udsendt et lille hæfte: *EN TUR TIL FÆRØERNE OG ISLAND VINTEREN 1905–06*. Heri fortæller han om sine oplevelser som marinesoldat ombord på dampminebåden »Beskytteren«, om jul ombord, om havari, bjergning af en norsk damper m. m. *Bech* nedskrev erindringerne 1910, men har først nu ladet dem trykke.

I *ZEITSCHRIFT DER GESELLSCHAFT FÜR SCHLESWIG-HOLSTEINISCHE GESCHICHTE* 1965 har dr. *Klaus R. Böhme, Stockholm*, skrevet *Lennart Torstensson und Helmut Wrangel in Schleswig-Holstein und Jütland 1643–45* og giver her væsentlig på grundlag af kilder i det svenske rigsarkiv en skildring af krigen, også i vort amt. Om vore i forvejen velkendte plageånder, de svenske officerer *Wrangel, Horn, Schlebusch, Daniels og Wittenberg* gives her enkelte nye oplysninger. Trods deres udpresninger og plyndringer hed det i deres udmarschvise: »Der Krieg hatte den Krieg nicht ernährt.« *Torstensson* indberettede nok, at han beherskede Jylland, men svenskerne måtte hovedsagelig opholde sig i købstæderne eller bevæge sig i store afdelinger, »da die dänischen Bauern, die zwar dem Feind im Feld nicht hatten standhalten können, die Wege unsicher machten.« Hermed stemmer det, at *Skast* herreds bønder vedtog på tinge 3. juni 1645 at holde vagt for »plynderryttere og partier« nemlig ved *Endrup mølle, ved Gistbro, ved Agerbæk og Fåborg mølle, ved Sneumbro, Spøttrup og Sneum kirke*. Der skulle være 10 føre karle hvert sted med så mange lange bøsser som muligt, og det fortælles, at en flok svenskere, som havde plyndret i *Vester herred, bl. a. Lunde kirke*, blev overrasket af bønder i baghold ved *Hjordkær bro*, seks blev skudt, og i den enes saddelepse fandtes den røvede kalk og disk, som blev givet tilbage til *Lunde kirke*.

I *FESTSKRIFT TIL ASTRID FRIIS PÅ HALVFJERSARS-DAGEN DEN 1. AUGUST* 1963 findes to for vort amt værdifulde artikler, nemlig *Otto Norns* om *epitafieportrætter* fra re-

næssancetiden, især over medlemmer af ripensiske patricierslægter. Både Anders Sørensen Vedel og Peder Hegelund var epitafieforfattere. For Hegelund arbejdede maleren Laurents Andersens Riber, hvis signatur nu er fundet på Hans Jessen Søhanes epitaf, og som gør det muligt at bestemme endnu flere af hans arbejder, bl. a. sandsynliggør Norn, at historiografen Hans Svannings portræt findes i et epitafium i klosterkirken i Horsens. *Niels Skyum-Nielsen* kommer i sin afhandling bl. a. ind på en behandling af *Esger, biskop i Ribe 1246-73*, der ved sit arbejde i kongens kancelli nok har øvet indflydelse på selve rigets politik.

TURISTARBOGEN 1966 behandler denne gang Danmarks større vandløb. Rigsarkivar, dr. *Johan Hvidtfeldt* skriver om »sorgomsuste« *Kongeaå*, byantikvar *Mogens Bencard* om *Ribe å*, den gamle vigtige færdselsåre, og *H. K. Kristensen* om *Varde å*.

JYSKE SAMLINGER har fået navneforandring og hedder nu kort og godt *HISTORIE*. Og det ser ud til at være mere end en navneforandring. Også indholdet er anderledes. Det meste drejer sig om historisk metode og kildeproblemer. Endelig er et helt nyt historisk tidsskrift begyndt at udkomme, nemlig *ARKIV*. Her har arkivar *Johan Jørgensen* skrevet om *Øverstesekretær Erik Krag*s virksomhed i *Danske Kancelli indtil 1657*. Det er Erik Krag til Endrupholm.

Alfred Kaae: VESTJYSKE GODSEJERE OG DERES BØNDER. Vort nordlige nabosamfund har udsendt *Alfred Kaae: Vestjyske godsejere og deres bønder. En studie over tingbøgerne for Ulfborg-Hing herreder og Timgårds birk med strejftog ind i andre vestjydske retskredse i tiden 1695-1788*. Egentlig er bogen et særtryk af Hardsyssels årbog 1965, der var temmelig omfattende.

I denne bog giver den kendte lokalhistoriker en redegørelse for forholdet i stavnsbåndstiden mellem herremand og bonde på 22 godser fra Lundenæs i syd til Kabel i nord og søger i slutningskapitlet at give en sammenfattende og almen skildring af forholdet i Ringkøbing amt og vel gældende hele Vestjylland. Kaae finder, at fæstebondens stilling i det store og hele i det behandlede århundrede var så nogenlunde som andet steds i landet omkring 1660, således som det bedømtes af Hans H. Fussing i dennes bog *Herremand og Fæstebonde*. Stavnsbåndet er jo kommet til, hvorfor Kaae finder Fussings syn på hoveriet og forholdene omkring fæstets opløsning for lyst, men iøvrigt hævder begge forskere, at bondens vilkår var faste og retsligt sikret, dog viser Kaae, at bonden i stavnsbåndstiden blev mere afhængig af godsejeren, men aldrig blev hans træl. - Nu bør vi også huske, at det ofte er særtilfældene, der findes i tingbøgerne. Når forholdet mellem de to parter er godt, går man ikke »retens vej«. Stor fattigdom kunne i en periode give anledning til mange retssager, når bonden ikke formåede at svare hver sit. Det er en kærkommen bog for alle, der er interesseret i vestjysk landbohistorie.

SØNDERJYSK SLÆGTSHISTORIE. En lille bog af værdi for folk, der stammer fra landet syd for Kongeaåen, er *Johan*

Hvidtfeldt: Slægtshistoriske studier i Sønderjylland, der nu er kommet i ny revideret og udvidet udgave ved *Hans Worsøe*. Ved arbejdet dernede kommer en del tysk litteratur til, ligesom kirkebøger o. m. a. kilder er ført på tysk. Skyld- og panteproto-koller blev i 1880'erne afløst af de tyske grundbøger. For alle disse forhold gøres der rede, ligesom der gives god vejledning for arbejdet iøvrigt.

LAURIDS SKAUS BREVVEKSLING MED POLITISKE VENNER. Den myreflittige historiker, seminarielektor *H. V. Gregersen* har udsendt et nyt digert værk: *Laurids Skaus brevveksling med politiske venner i København*.

Gregersen giver i en indledning en kortfattet, ligevægtig, men smuk skildring af Skau, »Slesvigs trælk«, af hans fortrin og fejl. Samlingen er delt i 5 afsnit, et for hver af de venner, Skau har brevvekslet med, de indledes hver med Gregersens oplysninger om brevskriveren og dennes forhold til Skau. Endvidere har Gregersen forsynet hvert enkelt brev med noter udarbejdet af samtidigt kildemateriale. Brevene tegner et billede af brevskriverne både som forfattere og mennesker. Skaus pen er endog meget letflydende; han skriver så elegant, at han kun står tilbage for »virkelige sprog mestre«, er det blevet sagt. Undertiden er han vel rask og enkelte vendinger ikke lige vel overvejet. Hans åbenlyse forfængelighed kan man ærgre eller more sig over. Men han »føjte sig aldrig udelukkende som slesviger, men som dansk mand.« I vort dengang så stærkt klassesdelte samfund, så akademikerne med foragt på bonden, og med største undren læste de hans breve. *J. W. Marchmanns* datter fortæller, at Skau skrev et brev til hendes far, og »det løb rundt i København og var til stor forbavselse for folk, ja, de bad om at låne det.« – De politiske venner var foruden nævnte pastor *Marckmann*, historikeren *C. F. Allen*, professor *H. N. Clausen*, politikeren *Orla Lehmann* og digteren *Carl Ploug*, men også en lang række andre personer omtales. Et navneregister bag i bogen med kortfattede biografiske oplysninger er en god hjælp til at følge dem. I det hele taget findes datidens mere betydelige spørgsmål omtalt eller berørt i disse breve, og man sender Gregersen en varm tak for fremlæggelsen.

Andreas Øster: BARN I HERRNHUTERNES CHRISTIANSFELD. Det er en herlig lille bog, Historisk Samfund for Sønderjylland her har udgivet. Pastor Øster fortæller så ægte og underligt gribende om sin barndom. Han er født 1887, da brødremenigheden nok var i tilbagegang, men hvor dog hans hjem helt var underkastet menighedens liv og skikke. Hvor særpræget var livet ikke, lige fra »Morgensegen«, lodkastning ved ægteskabs indgåelse eller »Åltesten Conferenz« magt i dette forhold, udtagelse til »Herrens tjeneste«, Diaspora-Arbejder, præsten og »Åltesenrat«, »Gottessacker«, det religiøse liv og lære, Østers egen uddannelse, spændingen mellem den tyske ledelse og de danske i »e Felt«. Dybt nede i faderens store klædekiste lå Dannebrog. Ude omkring hed det ofte, at Christiansfeld var en tyskerrede. – Flere steder i vort amt mærkedes herrnhutisk indflydelse, og flere herfra hviler i Gottessacker.

JYLLANDS BREVKISTE. Den 12. aug. i år kunne Landsarkivet i Viborg fejre sin 75-årige beståen. I den anledning har arkivet udsendt et smukt og indholdsrigt festskrift: *Jyllands brevkiste*, hvor der gives et tilbageblik over dets tilblivelse og virksomhed. Det er skrevet af landsarkivar *Jens Holmgaard* og en stab af arkivarer. Selv behandler landsarkivaren *Embedernes centralarkiv*. Han minder om den gamle, store planlægger V. A. Sechers ord om, at arkivvæsenets hovedopgave er at tjene administrationen lige fra ministerierne til politi- og dommerembeder, så der hurtigt kan skaffes hvert embede de oplysninger om en bestemt sag, det ønsker; »arkivet har ved siden heraf opgaver over for historieforskningen, men det bliver kun biopgaver«. Selv om Holmgaard ikke vil skrive under på Sechers målsætning, har man godt af at vide, at arkiverne er centraler for kongerigets embeder. Videre gøres der rede for kassationer og afleveringerne samt tilsynet med embederne, som tidligere ikke altid formede sig gnidningsløst, om den lammende pladsmangel indtil bygningen af det nye arkiv. 1963—65 afleveredes i hyldemeter 6—7 km eller næsten lige så meget som hele den tidligere arkivbestand. Der er 25½ km reolplads i den nye bygning.

P. G. Ørberg skriver om *Den mærkelige bygning*, arkitekt Hack Kampmanns skønne hus. Den nye, Leopold Teschls, er forøvrigt lige så mærkelig, opført i jern og beton, udvendig beklædt med sortgrå mursten og 200 små vinduer, dækket af keramiske fliser, i 7 etager, hvoraf de to er gemt i jorden. Ørberg slutter med kapitlet: *Vandring gennem årene*, en oversigt over de 75 år. *Helle Linde* skriver om *Embedsarkiverne i hus*, hentet ude fra de ofte rystende opbevaringsforhold, en undtagelse var Varde byfogedarkiv, der var i den fineste orden, men byfogden ville ikke af med en smule — hvad der fik sørgelige følger. *Poul Rasmussen* har *Orden i papirerne*, det er en artikel, der er særlig værdifuld for arkivsøgende, da den giver god forståelse af provenienssystemet, og viser, hvordan arkivalierne i det hele taget ligger ordnet. *Knud Prange* behandler *Forskningens veje*. Omkring 12.500 mennesker har aflagt over 140.000 besøg og benyttet over en million bind og pakker. Langt de fleste besøg har drejet sig om slægtsstudier, men ellers om alle mulige afskygninger af historisk arbejde. Også arkivarernes egne historiske bedrifter peges der på. — Mangfoldige ting giver denne bog et billede af, også de skiftende landsarkivarer og nogle af deres problemer. Bogen er ikke blot et stykke arkivhistorie, men en kærkommen oplevelse for alle de mange, der har tilbragt nogle af deres lykkeligste timer ved arbejdet med arkivets skatte, og attråværdig for de mange, der tænker på at besøge »de mærkelige bygninger«.

Bogen kan købes hos Landsarkivet, Viborg, for 20 kr. indb.

H. K. K.

Virksomheden

Det sidste årsmøde afholdtes i Janderup under stor tilslutning. Lærer Schøler, Roussthøje, valgtes til ordstyrer, den nye formand H. K. Kristensen, Varde, aflagde beretning og kassereren, fru Kvist, Egtved, regnskabet; begge dele godkendtes. Det vedtoges at forhøje kontingentet til 15 kr. Høgsbro Østergaard, Mogenssen og Kristensen genvalgtes. I stedet for Clausen Nielsen, der er fraflyttet egnen, valgtes byantikvar M. Bencard, Ribe. Som revisor nyvalgtes pastor Kelstrup, Malt, og genvalgtes Svend Troelsen. Ved det offentlige møde talte overpolitibetjent Knud Jensen, Padborg, om folkeminder og folkeliv på Janderupegnen i gamle dage og viste fortrinlige lysbilleder i tilknytning hertil, og familien Skelmose viste deres såre skønne oldtidsfilm med indtalt tekst. – *Sommerudflugten*, der ligeledes havde vundet god tilslutning, gik til Ho Kirke, hvis historie blev skildret af H. K. Kristensen. Efter et kaffebord, hvor der bl. a. serveredes det gamle vestjydske finbrød krims samledes man ved Th. Langes mindesten og fortsatte til stedet for det forsvundne fiskerleje Sønderside og kørte derefter ud på Skallingen, begge steder talte H. K. Kristensen, ligeledes i Ulslo og Oksby øde kirkegård. Begunstiget af det gode vejr blev det en herlig eftermiddag i den skønne og ejendommelige natur.

Bestyrelsen havde håbet at kunne sende medlemmerne C. Teilman Halds bog »*Vestjyske Adelsfolk*« som et nyt bind i samfundets småskrifter – og sende det gratis. Trods modtagne tilskud både fra Frederiksborgmuseet, Dagbladet Vestkystens kulturfond og Sydvestjydske Samfund, er fremstillingen af den meget smukke bog med de omhyggeligste gengivelser af de gamle, ofte medtagne malerier af herremænd og fruer og andre personligheder, alligevel blevet så kostbar, at vi ikke kan give medlemmerne bogen helt gratis, men tilbyder den til halv pris. Vi beder Dem venligst bestille den omgående for at få oplagets størrelse bestemt. Det er en bog, der gennem årene vil blive både en kostbarhed og en sjældenhed. Se vedlagte subscriptionsindbydelse!

I november påtænkes afholdt et kursus i lokal- og slægtshistorie for begyndere på Centralbiblioteket i Esbjerg. Herom vil der senere blive averteret i bladene.

En gave

Historisk Samfund takker herved fhv. gårdejer og sognefoged *Johannes Poulsen*, Aarre, som har skænket samfundet restoplaget af sin smukke mindebog: *Fra Salling til Varde-egnen*, 1954. Medlemmer, der måtte ønske et *frieksemplar*, kan så langt det stærkt begrænsede oplag rækker, få det ved henvendelse til H. K. Kristensen, Varde, og mod at indsende kr. 1,50 i frimærker til ekspeditionen.

Nye medlemmer 1965

Max Pedersen, Varde. Toldbetjent Henrik Pedersen, Nymindegab. Urmager Hans Korsgaard, Varde. Mekaniker Ole Olesen, Aarre. Direktør Henning Sibbern, København. Major E. Frandsen, Oksbøl. G. Olander, Alslev. Skotøjshandler Gerald Langgaard, Varde. Mogens Juhl, Kgs. Lyngby. Grosserer Harald Jensen, Esbjerg. Laurids Nielsen, Ribe. Robert Kristiansen, Egtved. Stud. mag. Grandt-Nielsen, Brønshøj. Lærerinde Kirsten Marie Jensen, Oxlund. Kolding Gymnasiums bibliotek, Kolding. Chr. Forsom, Lindbjerg. Fabrikant C. P. Jensen, Vadgården. Lærer H. V. Sørensen, Donslund. Lærer Hammer-Sørensen, Vorbasse. Lærer Frede Hansen, Vorbasse. Lærer Dines Østergaard, Vorbasse. Lærer P. Kjærgaard, Fitting. Husmand H. Østergaard, Janderup. Cementstøber Severin Sørensen, Janderup. Gdr. Gunnar Bennetsen, Janderup. Gdr. Sigfred Sørensen, Janderup. Gdr. Chr. Berg, Janderup. Baneformand Peder Schmidt, Janderup. Gdr. N. A. Bennetsen, Janderup. Katrine Hansen, Kokspang. Kredslæge K. Hjöllund, Varde. Direktør N. H. H. Barlebo, Esbjerg. Marie Nielsen, Varde. Advokat Bjarne Schött, Varde. Gdr. Svend Holm, Janderup. Telefonmontør Frank Rasmussen, Varde. Gdr. Viggo Mikkelsen, Janderup. Henrik P. Nielsen, Oxbøl. Regnskabskonsulent Harry Hansen, Asbo. Sigfred Nielsen, Janderup. Advokat Chr. Thuesen, Esbjerg. Tømrer Kr. Lemming, Varde. Sognepræst Johs. Lind, Øster Tørslev. Cand. theol. Bülow-Jensen, Kbhvn. Johs. Jepsen, Egtved. Sundhedsplejerske frk. A. Rask-Thomsen, Valby. Skoleinspektør C. Asschenfeldt Birkebæk, Vamdrup. Styrmand T. Truelsen, Herlev. Malermester G. Hald, V. Vedsted. Bibliotekar E. Vestergaard, Esbjerg. J. Jensen, Esbjerg. Sognepræst K. Jacobsen, Farris. Freddy Duus, Herning.

Regnskabsoversigt 1965-66

INDTÆGT

Kassebeholdning	4001,34	
880 ord. medlemmer à 10 kr.	8800,00	
48 medlemmer à 5 kr.	240,00	
<hr/>		
14 kommuner à 20 kr.	280,00	
25 » à 12 »	300,00	
2 » à 25 »	50,00	
<hr/>		
82 biblioteker à 10 kr.	820,00	
1 » à 30 »	30,00	
3 » à 20 »	60,00	
<hr/>		
6 subskribenter	910,00	
Salg af Gotisk Skrift og Lyngbohefter	68,00	
» » årbøger	299,40	
Tilskud: Kulturministeriet	899,75	
» Ribe amt	1700,00	
» Vardø kommune	300,00	
» Kolding Folkebank	200,00	
» Vardø Spare- og Laanekasse	100,00	
» Nr. Nebel Sparekasse	50,00	
» Hjelmsstjerne-Rosencronske Stiftelse	50,00	
» Dagbladet » Vestkystens »	2000,00	
»	1000,00	
<hr/>		
Refunderet porto og papirafgift	5000,00	
Forskelligt	712,27	
Renter af Kirstine og Th. Mølheds legat	39,20	
Bankrenter	556,84	
Skielundforeningen	120,04	
»	522,52	
<hr/>		
	Kr. 22999,16	

UDGIFT

Trykning af årbogen		7630,24
Klicheer o. a. til småskrifter		169,03
Honorarer		760,00
Udsendelsen af årbogen		1076,20
Løn til redaktør og kasserer		1300,00
Møder og foredrag		1751,75
Bogkøb		229,40
Porto, telefon		262,12
Kontingent til Dansk hist. Fællesforening		318,00
Rejsning af mindsten + jubilæumsgave		862,11
Repræsentation		154,55
Forskelligt		116,20
Beredskabskonto		539,76
Kassebeholdning at overføre		7829,80
	Kr. 22999,16	
<hr/>		
AKTIVER		
Vest- og sønderj. Kreditforenings obl. 4½ % ..		12600,00
I overformynderiet		176,21
Grundfond pr. 31. decbr. 1965		4370,76
Beredskabskonto pr. 1. maj 1966		15271,10
Kassebeholdning		7829,80
	Kr. 38247,87	
<hr/>		
Egtved, d. 1. maj 1966.	Christa Heltberg Kvist.	
Revideret og fundet i orden.		
V. Vedsted, d. 28. maj 1966. Egtved, d. 17. maj 1966.	Svend B. Troelsen.	Gudmund Kelstrup

INDHOLDSFORTEGNELSE

1. Vald. Andersen: Sydjyske veje. Side 321.
2. H. K. Kristensen: Lidt mere vejhistorie. Side 341.
3. K. Deibjerg: Foregangsmanden Jørgen Nielsen, Hesselho. Side 352.
4. P. Friis: Litteraten Ludvig Murtfeldt. Side 371.
5. C. Lindberg Nielsen: Traps »Danmark« om Vardehus. Side 386.
6. John Kvist: Fra tingbøgerne i Anst, Malt og Gørding herreder. Side 393.
7. Sigurd Kristensen: En Skolefundats for Darum og dens Gennemførelse. Side 416.
8. Småstykker:
 - a. Agnes og Jeppe Andersen: Roborghus. Side 435.
 - b. H. K. Kristensen: Kristian IV og diamantsmykket fra Hunderup Kærgård. Side 441.
 - c. H. K. Kristensen: Oksby kirke indviet til Sct. Nikolaj. Side 444.
 - d. Olav Christensen: En hekkesag fra Vester Vedsted omkring 1590. Side 445.
 - e. Hans Jensen: En landsoverrettsdom. Side 447.
 - f. H. K. Kristensen: En gammel blytækkerslægt i Kvong. Side 453.
 - g. H. K. Kristensen: Bygning af en fiskerbåd. Side 455.
 - h. H. K. Kristensen: Hørerens løn ved Varde Latinskole. Side 457.
 - i. H. K. Kristensen: Da kystboerne ikke leverede dun til Kristian IV. Side 460.
9. Mindeord: Hans Ellekilde (Sal. Frifelt), Sigurd Kristensen (H. K. Kristensen), Laurids Pedersen (H. K. Kristensen). Side 463.
10. Litteratur om Ribe amt. Side 472.
11. Virksomheden. Nye medlemmer. Side 479.

Historisk Samfund for Ribe Amt har følgende bestyrelse: Lærer H. K. Kristensen, Varde, formand, overlærer Vald. Andersen, Bække, byantikvar Mogens Bencard, Ribe, lærer Søren Hansen, Grønfelt, Ølgod, seminarirektor Sv. Mogensen, Gredstedbro, snedkermester Niels Thomsen, Esbjerg, og sognepræst K. Høgsbro Østergaard, Åstrup pr. Glejbjerg. Kassereren er fru Christa Kvist, Præstevænget, Egtved. Redaktionsudvalget er H. K. Kristensen (fmd.), Sv. Mogensen og Vald. Andersen.